

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף ו

למדנו במשנה: הצד השוה שבהן (באבות נזיקין) שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכו'.

לאותוי מאי: 'הצד השוה' בהגדרתו בא ללמד שכל דבר שיש בו את התכונות הללו אם הוא הזיק דינו ככל האבות נזיקין. והשאלה היא מה המשנה באה לרבות?

אמר אביי: 'הצד השוה' בא ללמד על אבן, סכין, או 'משא' (=חבילה) שהניח אותם על הגג ובאה רוח מצויה והעיפה אותם והם הזיקו.

היכי דמי: ואיך מדובר? אם מדובר שהם הזיקו תוך כדי המעוף - הרי זו כבר תולדה של 'אש' שההגדרה שלה: כח אחר (= הרוח) מעורב בה (ונותן לה את הכח להזיק). וכך גם כאן.

ואלא בתר דנייחי: אלא מדובר שלאחר שהם נפלו לרשות הרבים נתקל בהם שור או חמור וניזוק.

ואיך מדובר? אם מדובר שהבעלים הפקיר את ה'אבנו סכיננו ומשאו' שהניחם בראש גגו - לכולי עלמא (כדלהלן) זוהי כבר תולדה של 'בור', כדלהלן:

מאי שנא בור: ההגדרה של בור היא: א. תחילת עשייתו היתה לנזק (דהיינו כשחפרו אותו יצרו נזק) ב. הוא ממונו של החופר (אפילו שהוא הפקיר אותו - התורה החשיבה את הבור ברשותו של החופר). ג. שמירתו מוטלת על הבעלים שחפר אותו.

ואם כן גם 'אבנו סכיננו ומשאו' נמצאים באותה הגדרה ודינם צריך להיות שווה. (ו'תחילת עשייתן לנזק' = הכוונה שכשהוא הניח אותם בראש הגג הוא כבר עשה נזק, כי היה עליו להעלות בדעתו שהם יפלו ברוח מצויה).

אלא דלא אפקרינהו: ואם מדובר שהוא לא הפקיר את ה'אבנו סכיננו ומשאו' - הרי נחלקו בזה רב ושמואל (לקמן בפרק המניח). ולדעת שמואל כל תקלה דומה ל'בור'

ואפילו אם לא הפקיר אותה. [אמנם לדעת רב תקלה השייכת לבעליה דומה ל'שור' ו'בור' ביחד ואם כן היא זו שנלמדת מהצד השוה. תוס'].

תירוץ: לעולם דאפקרינהו: מדובר שהוא הפקיר אותם (והם הזיקו לאחר שהם נפלו), אך באמת הם אינם דומים לבור. כי בור אין כח אחר מעורב בו, ואילו באבנו סכיננו ומשאו שהניחם בראש גגו כח אחר מעורב בהם. ולכן לומדים אותם מ'הצד השוה' מבור ואש ביחד:

דהיינו, מבור שהוא תקלה ברה"ר וחייב עליה, ואם נפרוך: בור אין כח אחר מעורב בו? אש תוכיח שכח אחר מעורב בה וחייב עליה, ואם נפרוך: אש דרכה לילך ולהזיק אבל אבנו סכיננו ומשאו מזיקים רק במקומם את הנתקל בהם? בור יוכיח שאין דרכו לילך ולהזיק וחייב. ואם נפרוך שוב: בור אין כח אחר מעורב בו וכו', נשיב שוב וכו'. וכך חוזר הדין שוב - וכלומר הצד השוה שבבור ואש שדרכן להזיק ושמירתן עליך, וכך גם אבנו סכיננו ומשאו.

תירוץ נוסף:

רבא אמר: מ'הצד השוה' לומדים על 'בור המתגלגל'. אדם שהניח אבן ברשות הרבים, ועברו שם בני אדם או בהמות ותוך כדי הליכתם גלגלו את האבן למקום אחר, ולאחר מכן עברו בני אדם או בהמות במקום ההוא ונתקלו באבן ההיא וניזוקו - חייב.

היכי דמי: איך מדובר? אם הוא הפקיר את האבן הזו - הרי לכו"ע היא תולדה של בור וכנ"ל. ואם הוא לא הפקיר אותה - הרי לדעת שמואל היא תולדה של בור וכנ"ל. ואין צורך ללמוד זאת מהצד השוה?

תירוץ: לעולם דאפקרינהו: מדובר שהוא הפקיר את האבן, אך באמת היא אינה דומה לבור. כי בור מעשה החפירה של הבור גרם את ההיזק, אבל כאן המעשה של הנחת האבן ברשות הרבים לא גרמה את ההיזק, אלא רגלי האדם והבהמה שגלגלו אותה הם גרמו את ההיזק. ולכן לומדים את בור המתגלגל מ'הצד השוה' מבור ושור ביחד:

דהיינו מבור שהוא תקלה ברה"ר וחייב עליה, ואם נפרוך: בור מעשיו של הבעלים שחפר אותו גרמו להיזק, מה שאין כן בור המתגלגל? שור יוכיח שאין מעשה הבעלים גורם להיזק אלא הממון של הבעלים מזיק ובכל אופן חייב עליו, וכך גם

באבן המתגלגלת. ואם נפרוך: שור דרכו לילך ולהזיק אבל בור המתגלגל מזיק במקומו את הנתקל בו? בור יוכיח שאין דרכו לילך ולהזיק וחייב. וכך חוזר הדין שוב. וכלומר הצד השוה שבבור ושור שדרכן להזיק ושמירתן עליך, וכך גם בור המתגלגל.

תירוץ נוסף:

רב אדא בר אהבה אמר: מ'הצד השוה' לומדים על מי ביבין ומערות שהזיקו. נאמר בכרייתא: הפותחים את צינורות ניקוז הכיבוי מהחצרות שלהם לרשות הרבים, וכן הגורפים את הזבל שבמערה שלהם לרשות הרבים - בימות החמה אין להם רשות לעשות כן כי הרחוב נאה והם מקלקלים אותו, אבל בימות הגשמים יש להם רשות כי הרחובות כבר בכל מקרה מלוכלכים. ובכל אופן אפילו אלו שהתירו להם לשפוך את השופכים לרשות הרבים, אם ניזוקו בהם אדם או בהמה - חייבים לשלם את הנזק.

היכי דמי: איך מדובר? אם המים והזבל הזיקו תוך כדי השפיכה - הרי זהו כוחו של האדם שהזיק, והיינו האב 'אדם'. אלא מדובר שהם הזיקו לאחר שהם כבר נחו ברה"ר.

היכי דמי: איך מדובר? אם הוא הפקיר את השופכין - הרי לכו"ע היא תולדה של בור וכנ"ל. ואם הוא לא הפקיר אותם - הרי לדעת שמואל היא תולדה של בור וכנ"ל. ואין צורך ללמוד זאת מהצד השוה?

תירוץ: לעולם דאפקרינהו: מדובר שהוא הפקיר את השופכין, אך באמת הם אינם דומים לבור. כי בור נעשה שלא ברשות, ואילו השופכין הללו הונחו ברה"ר ברשות חכמים. ולכן צריך ללמוד זאת מהצד השוה מכור ושור: בור כנ"ל, ואם נפרוך שהוא לא ברשות? שור יוכיח שהוא הולך ברה"ר ברשות, ובכל אופן אם הזיק חייב. ואם נפרוך: שור דרכו לילך ולהזיק אבל השופכין מזיקים במקומם? בור יוכיח. וחזר הדין וכו' כנ"ל.

תירוץ נוסף:

רבינא אמר: מ'הצד השוה' לומדים על כותל (=קיר אבנים) ואילן שנפלו והזיקו. כותל או אילן שנפלו מרשותו לרשות הרבים והזיקו - פטור משום שהוא אנוס. ואם בית דין התריעו בו שישתור את הכותל ויקצוץ את האילן לפני שהם יפלו, ונתנו לו

זמן שעד אז הוא חייב לעשות זאת. אם הם נפלו בתוך הזמן - הוא פטור, ואם לאחר הזמן - חייב. מהצד השווה לומדים שאם הם נפלו לאחר הזמן הוא חייב.

היכי דמי: איך מדובר? אם הוא הפקיר את הכותל והאילן - הרי לכו"ע זוהי תולדה של בור וכנ"ל. ואם הוא לא הפקיר אותם - הרי לדעת שמואל זו תולדה של בור וכנ"ל. ואין צורך ללמוד זאת מהצד השווה?

תירוץ: לעולם דאפקרינהו: מדובר שהוא הפקיר אותם, אך באמת הם אינם דומים לבור. כי בור נעשה מתחילתו לנזק, ואילו הכותל והאילן לא נעשו מתחילה לנזק אלא לאחר מכן הם נפלו והזיקו. ולכן צריך ללמוד זאת מהצד השווה מבור ושור: בור כנ"ל, ואם נפרוך שהוא נעשה לנזק? שור יוכיח שהוא לא נעשה מתחילתו לנזק אלא לעיתים הוא הולך ומזיק ובכל אופן חייב. ואם נפרוך: שור דרכו לילך ולהזיק אבל הכותל והאילן מזיקים במקומם? בור יוכיח. וחזר הדין וכו' כנ"ל.

*

חב המזיק? חייב המזיק מביעי ליה: מהו הלשון 'חב'? היה צריך להיות כתוב 'חייב'. והתשובה: שהתנא של משנתנו הוא ירושלמי וזרכם של הירושלמים לדבר בלשון קלילה (= קצרה).

*

תנו רבנן: נאמר "כי יבקר איש שדה או כרם וישלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו וישלם", לדעת רבי ישמעאל על המזיק לשלם את מיטב שדהו וכרמו של הניזק. הגמרא מבינה כעת בדעת רבי ישמעאל שהפסוק מדבר על מי ששלח את בהמתו (= "בעירו") ואכלה ערוגה בשדה של חברו, הדין הוא ששמים את הערוגה היפה ביותר בשדה של הניזק, ועל המזיק לשלם לו את דמיה של הערוגה היפה למרות שהבהמה אכלה ערוגה פחות יפה. (כמובן שעל המזיק לשלם לו את דמיה של הערוגה היפה באותו גודל של הערוגה שהיא אכלה). ונמצא שהמזיק משלם יותר מהשווי של הנזק שהזיק.

רבי עקיבא אומר: הפסוק לא בא להחמיר על המזיק שישלם יותר ממה שהזיק, אלא כוונת הפסוק שלנזקין גובים מהעידית, כלומר שאם למזיק אין מעות והוא רוצה לתת לניזק קרקע השווה את דמי הנזק, עליו לשלם לניזק מהקרקע הכי

מעולה שלו (ונמצא שהמזיק משלם את השווי של הנזק ולא יותר). **וקל וחומר להקדש** (= יבואר לקמן).

קושיא: ור' ישמעאל, **אכל שמנה משלם שמנה, אכל כחושה משלם שמנה?** איך זה יתכן שלדעת רבי ישמעאל אם הבהמה אכלה ערוגה כחושה על המזיק לשלם לניזק ערוגה שמנה?

רב אידי בר אבין מתרץ: מדובר שהערוגות השמנות והכחושות היו מעורבבות זו ליד זו, והבהמה אכלה ערוגה בין הערוגות ואיננו יודעים האם אכלה שמנה או כחושה, ועל זה אמר רבי ישמעאל שעליו לשלם את הערוגה היפה ביותר שנמצאת שם.

רבא מקשה: והרי אילו היינו יודעים שהיא אכלה ערוגה כחושה הוא היה משלם כחושה, וכעת שאנו לא יודעים מה היא אכלה הוא ישלם שמנה? והרי הדין הוא שהמוציא מחברו עליו הראיה, ועל הניזק להביא ראיה שהיא אכלה שמנה.

אלא אמר רב אחא בר יעקב: גם לדעת רבי ישמעאל שמים את הערוגה לפי מה שהיתה: אם אכלה שמנה משלמת שמנה ואם אכלה כחושה משלמת כחושה. כאן מדובר שלאחר ששמו את שווי הערוגה בבית דין, וקבעו את הסכום של הנזק, אומר המזיק שאין לו מעות לשלם לניזק - הדין שהוא שהניזק גובה ממנו קרקע בשווי הנזק. ועל כך אומרת התורה שצריך לשלם לו קרקע 'עידית' בשווי הנזק. השאלה היא האם הולכים לפי העידית של הניזק או של המזיק.

דהיינו, מדובר שהקרקע העידית של הניזק היא כמו הזיבורית של המזיק. וכעת המזיק אומר שהוא רוצה לשלם לו מהזיבורית שלו שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, והניזק אומר שהוא רוצה לגבות מהעידית של המזיק בגלל שהתורה אמרה **"מִיטְבַּ שְׂדֵהוּ וּמִיטְבַּ כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם"**. **לדעת רבי ישמעאל** 'בדניזק שיימין' כלומר שעל המזיק לשלם לניזק קרקע שהיא שווה לעידית של הניזק, ולכן אם יש למזיק זיבורית שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, הוא ישלם לו מהזיבורית. ואילו **לדעת רבי עקיבא** שמים לפי קרקעותיו של המזיק ועליו לשלם לניזק מהעידית שלו.

מאי טעמא דרבי ישמעאל: נאמרה "שדה" למעלה לענין נזק - "כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה או כָּרֶם וְשָׁלַח אֶת בְּעִירוֹ וּבְעָרָה אַחֵר", ונאמרה "שדה" למטה לענין תשלומין - **"מִיטְבַּ שְׂדֵהוּ וּמִיטְבַּ כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם"**, כשם שהשדה האמורה למעלה היא

השדה של הניזק (= הבהמה הזיקה את השדה של הניזק) כך השדה האמורה למטה היא השדה של הניזק, ולכן 'בדניזק שיימינן' ואם יש למזיק זיבורית שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, הוא ישלם לו מהזיבורית.

ור"ע סבר: הגזירה שוה אינה יכולה לעקור את משמעות הפסוק. וכוונת הפסוק לשדהו של המשלם (= כאילו נאמר "שדהו ישלם" - "מיטב שְׂדֵהוּ וְיִמִּיטב כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם") דהיינו המזיק. והפסוק לא בא להקל על המזיק שיוכל לשלם מהזיבורית שלו אם היא כעידית של הניזק, אלא עליו לשלם מהעידית שלו.

ורבי ישמעאל יענה לר"ע: - צריך גם את הגזרה שווה (= שדה למעלה ושדה למטה) שבדניזק שיימינן, וגם את משמעות הפסוק (= "שדהו ישלם") שבדמזיק שיימינן. את הגזרה שווה אנו צריכים כפי שהתבאר. ואת משמעות הפסוק אנו צריכים למקרה שיש למזיק עידית זיבורית, אבל הזיבורית שלו שווה פחות מהעידית של הניזק, שאז עליו לשלם מהעידית שלו. [אם הפסוק לא היה מלמדנו זאת, היינו חושבים שהתורה לא חייבה את המזיק לשלם יותר מהעידית של הניזק, ובמקרה שהזיבורית של המזיק שווה פחות מהעידית של הניזק הרי זה כאילו אין למזיק עידית כלל וישלם לו מהזיבורית, ולכן מחדש לנו הפסוק שעל המזיק לשלם לו מהעידית שלו].